

21.12.2009

Dnro 2943/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen

VIRHEELLINEN HUUMEPIKATESTIN TULOS JOHTI VAPAUDENMENETYKSEEN

1 KANTELU

Asianajaja arvosteli 11.9.2009 sähköpostitse saapuneessa kirjeessään poliisin ja terveyskeskuksen lääkärin menettelyä A:n kiinniottamisessa ja sitä seuranneissa tapahtumissa 9.–10.9.2008. Asianajajan mukaan A:lle ei annettu lupaa soittaa asianajajalleen eikä hänen annettu ilmoittaa olinpaikkaansa lähiomaisilleen. A yritti soittaa asiamiehen mukaan ulkomaalaiselle vaimolleen ulkomaille, mutta hänen puhelunsa katkaistiin. Omaisille selvisi vasta seuraavana päivänä A:n olevan poliisin kiinni ottamana poliisin säilytystilassa. Asianajaja arvosteli myös sitä, että poliisi ei toimittanut A:ta välittömästi asianmukaiseen hoitoon kun havaittiin, ettei A ollut alkoholin tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Asianajajan mukaan viimeistään terveyskeskuslääkärin olisi tullut toimittaa A tehokkaaseen hoitoon, koska on selvää, että sairauskohtauksessa, varsinkin jos kysymyksessä on aivo- tai sydäninfarkti, on ajan kulumisella ratkaiseva merkitys.

Asianajaja kertoi lisäkirjeessään, että A:ta hoitaneen neurologin mukaan A:lla on ollut epilepsiatyyppinen kohtaus, jonka perussyynä on ollut aivoista löytynyt kasvain, ja se seikka, että A oli lyönyt päänsä työpaikallaan 6.9.2008.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

Selvityksen mukaan A kävi hakemassa iltapäivällä 9.9.2008 autonsa huollosta tarkoituksenaan palata takaisin työpaikalleen. Matkalla hän eksyi ja törmäsi hiljaisella nopeudella muun muassa rivitalon seinään, pihaistutuksiin sekä useisiin pysäköityihin polkupyöriin ja moottoripyörään. Liikkuvan poliisin partion saavuttua paikalle A vaikutti puhutettaessa hyvin sekavalta. A puhalsi poliisin alkometriin 0 promillea toistetusti. Tämän jälkeen hänelle tehtiin Drugwipe-pikatesti, joka antoi vahvan positiivisen tuloksen amfetamiinille (3+). Poliisipartio kuljetti A:n klo 19 jälkeen terveyskeskukseen, jossa häneltä otettiin verikoe ja terveyskeskuslääkäri teki hänelle poliisin pyynnöstä kliinisen humalatilatutkimuksen.

Potilasasiakirjamerkintöjen mukaan terveyskeskuslääkäri totesi A:n puheen olevan sammaltavaa ja puuromaista. Tutkittava ei käyttäytynyt hyökkäävästi tai aggressiivisesti. A kertoi lääkärille, ettei hänellä ollut pitkäaikaisia sairauksia tai säännöllistä lääkitystä. Edellisenä yönä tutkittava oli ottanut päänsärkyyn särkylääkettä. A kiisti vastaanotolla olleensa missään tapaturmassa tai loukanneensa

päätään. Terveyskeskuslääkäri tarkasti A:n pään alueen, mutta ei todennut poikkeavaa. Kliinisessä tutkimuksessa ilmeni, että A:n silmien pupillat (mustuaiset) olivat mioottiset (supistuneet) eivätkä ne juurikaan reagoineet valolle. Lisäksi pyörityksen jälkeen A:lla tuli esille voimakas karkealyöntinen nystagmus (silmävärve). A:n silmät olivat verestävät ja vetistävät. Humalatilatutkimuksessa A:n kävely oli horjuvaa ja hänellä oli viivakävelyssä sivuaskelia sekä käännöksessä horjuntaa. Myös sormi-nenä-pääkokeessa ja sormi-sormikokeessa oli epätarkkuutta. A:n verenpaine oli korkeahko mutta syketa-so normaali. Hän kiisti vastaanotolla huumeiden käytön ja kertoi, ettei ollut aiemmin tekemisissä poliisin kanssa. A ei valittanut vastaanotolla päänsärkyä, mutta lääkäri kuvaili lausunnossaan hänen olemuksensa raukeaksi, jollakin tavalla flegmaattiseksi ja veteläksi.

Liikkuvan poliisin partio kuljetti A:n rikosperusteisesti kiinniotettuna terveyskeskuksesta poliisilaitokselle päihtyneiden säilytystiloihin, joissa hän vietti yön. A:ta kuulusteltiin seuraavana päivänä 10.9.2008 klo 12 jälkeen poliisilaitoksella muun muassa törkeästä rattijuopumuksesta epäiltynä. Paikalla kuulustelussa oli A:n pitkään tuntenut asianajaja. Kuulustelussa A ei muistanut törmänneensä mihinkään ajonsa aikana. A:n mukaan hän ei myöskään ollut nauttinut alkoholia tai huumaavia aineita ennen ajoaan. Hän ei ollut koskaan käyttänyt huumausaineita. Hän oli ottanut ainoastaan yhden särky-lääketabletin päänsärkyyn, jota hänellä oli ollut pitkään. Ennen ajoon lähtöä hän muisti tunteneensa päänsärkyä ja nähneensä silmillä kahtena.

A päästettiin vapaaksi kuulustelun jälkeen ja hän hakeutui samana päivänä työterveyslääkärin vastaanotolle, josta hänet lähetettiin TIA-diagnoosilla (ohimenevä aivoverenkiertohäiriö) yliopistolliseen sairaalaan. Siellä tehtyjen tutkimusten perusteella A:lla epäiltiin aluksi aivoinfarktia. Myöhemmin diagnoosiksi varmistui kuitenkin aivokasvain ja A:lle laadittiin 15.9.2008 kiireellinen lähete neurokirurgille aivokasvaimen leikkaushoitoa varten. Leikkauksen tavoiteaika oli kolme viikkoa ja leikkaus tehtiin 6.10.2008.

Kansanterveyslaitoksen huumelaboratorion 25.9.2008 päivätyn lausunnon mukaan A:n verinäytteenä ei todettu tavanomaisia ajokykyyn vaikuttavia päihdyttäviä lääkeaineita tai huumeita. Ajo-oikeus palautettiin 30.9.2008.

3.2

Poliisin menettely kiinni ottamisen yhteydessä

3.2.1

Puhalluskokeen ja sylkitestin määrääminen

Kannanotto

Katson, että poliisilla on ollut laillinen perustemäärätä A puhalluskokeeseen, kun otetaan huomioon poliisin Hätäkeskuksesta saama tieto A:n poikkeavasta ajotavasta sekä epäillyistä vaaratilanteista ja törmäyksistä. Negatiivisen puhalluskokeen jälkeen A:lta on selvityksen mukaan tiedusteltu mahdollisia sairauksia, jotka voisivat selittää puhuttelussa esille tulleen poliisimiehen havaitseman poikkeavan käyttäytymisen. Kun A on vastannut sairauksia koskevaan kysymykseen kielteisesti, on mielestäni ollut aiheellista määrätä sylkitesti huumausaineiden käytön poissulkemiseksi.

3.2.2

Kiinniottaminen ja henkilönkatsastukseen määrääminen

Kannanotto

Totean, että poliisin määräämä sylkitesti on ollut vahvasti positiivinen amfetamiinille. Kun A ei ole puhuttelussa ilmoittanut sairastavansa mitään ajokykyyn vaikuttavaa sairautta, ei mielestäni poliisilla ole ollut tilanteessa syytä epäillä A:n poikkeavan käyttäytymisen johtuvan muusta kuin huumausaineesta. Viitaten lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston lausuntoon, totean, että myös vanhempi konstaapeli B:n selvityksessään kuvaamat ja havainnointilomakkeelle kirjaamat A:sta tehdyt havainnot ovat olleet sellaisia, että ne ovat voineet sopia huumausaineen aiheuttamiksi. Kun vielä komisario C on määrännyt A:n vietäväksi terveyskeskukseen henkilönkatsastukseen, on poliisi mielestäni voinut luottaa siihen, että A:n käyttäytymiseen vaikuttaneet mahdolliset terveydelliset syyt tulevat todetuiksi terveydenhuollon ammattihenkilön suorittamassa tutkimuksessa.

Edellä todetun perusteella katson, että poliisilla on ollut laillinen peruste ottaa kiinni A epäiltynä todennäköisin syin törkeään rattijuopumukseen. Kiinniottamisesta on ilmoitettu viipymättä (selvityksen mukaan 18 minuutin kuluttua kiinniotosta) pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, joka on pakkokeinolain nojalla määrännyt, että A:lle tehdään henkilönkatsastus.

3.3

Terveyskeskuslääkärin menettely

Kannanotto

A on tuotu terveyskeskuslääkäri D:n vastaanotolle kliiniseen humalatilatutkimukseen. Potilasasiakirjamerkintöjen mukaan poliisi on kertonut lääkärille A:n holtittomasta ajosta ja siitä, että huume-testistä on saatu vahva positiivinen tulos amfetamiinille. Lääkärin A:lta saamissa esitiedoissa ei ole ilmennyt pitkäaikaissairauksia tai säännöllistä lääkitystä. A on kertonut lääkärille päänsärkyoireesta, mutta ei esimerkiksi myöhemmin poliisikuulustelussa ja sairaalassa ilmoittamaansa siitä, että hänellä on ollut kahtena näkemistä aamulla ja uudestaan autoa ajaessa. D on todennut tutkimuksensa perusteella A:lla selkeästi poikkeavat löydökset, jotka ovat hänen arvionsa mukaan viitanneet vähintään keskivaikeaan toimintahäiriöön. Sen sijaan lääkäri ei ole kyennyt arvioimaan, onko kyseessä huumeiden käyttöön sopiva toimintakyvyn muutos.

Lääninhallitus on pitänyt D:n tekemiä tutkimuksia riittävinä ja asianmukaisina, kun otetaan huomioon lääkärillä tutkimushetkellä käytettävissä olleet tiedot A:sta. Edelleen lääninhallituksen arvion mukaan A:lla tutkimuksissa todetut toimintakyvyn muutokset ovat olleet senlaatuisia, että muutokset olisivat voineet johtua huumaavien aineiden käyttämisestä. Minulla ei ole aihetta epäillä lääninhallituksen näkemystä tältä osin. Käsitykseni mukaan lääkärillä ei ole ollut poliisilta tai A:lta saatujen tietojen taikka kliinisessä humalatilatutkimuksessa saatujen löydösten perusteella aihetta epäillä A:lla sellaista sairautta, jonka perusteella A:lle olisi tullut tehdä jatkotutkimuksia.

Lääninhallitus ei ole lausunnossaan ottanut kantaa siihen, ovatko A:n tokkuraisuus ja flegmaattisuus, joita kuvauksia lääkäri on A:sta käyttänyt, olleet sellaisia seikkoja, joiden perusteella olisi ollut aiheellista ottaa A terveydenhuollon yksikköön tarkkailuun esimerkiksi huumeen aiheuttaman myrkytystilan epäilyn vuoksi sen sijaan, että A on viety poliisin säilytystilaan. Sosiaali- ja terveysministeriön päihty-

neen henkilön akuuttihoidosta antamien ohjeiden (sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:65) mukaan päihtymys ei saa estää henkilön akuuttihoidon tarpeen arviointia ja hoidon järjestämistä. Vaikka A:n kohdalla kysymys ei jälkikäteen saatujen tietojen perusteella olekaan ollut myrkytystilasta, niin mielestäni lääkärin tulisi aina ottaa myrkytystilan mahdollisuus huomioon arvioidessaan kliinisen humalatilatutkimuksen yhteydessä tutkittavan kuntoa ja terveydentilaa ja sitä, voidaanko henkilöä säilyttää turvallisesti poliisin säilytystilassa, joissa ei ole välttämättä riittäviä edellytyksiä henkilön terveydentilan tarkkailuun.

Lääninhallitus on lausunnossaan todennut, että D:n olisi tullut kirjata A:lla toteamansa verenpaineen hieman korkeahko arvo numeerisesti potilaskertomukseen. Totean kuitenkin, että verenpaineen arvo on merkitty lääkärin täyttämään kliiniseen päihdetutkimuslomakkeeseen. Sen sijaan D ei ole alleviivannut lomakkeeseen tekemiään poikkeavia löydöksiä muuten kuin yhden kohdan osalta. Lomakkeen perusteella ei ole siten mahdollista päätellä miten esimerkiksi tutkittavan pupillien koko, käytös, puhe, ajatuksenkulku ja mieliala ovat poikenneet normaalista. Käsitykseni mukaan merkintöjen puutteellisuudella ei ole kuitenkaan ollut asioiden kulun kannalta merkitystä, minkä vuoksi asia ei anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

3.4

Poliisin menettely säilytystilaan ottamisesta tehtävän ilmoituksen osalta

- - -

Kannanotto

Lääninhallituksen poliisiosasto ei ole lausunnossaan ottanut kantaa kantelijan väitteisiin siitä, että A:lle ei ole annettu lupaa soittaa asianajajalleen tai että hänen puhelunsa lähimmaiselle on katkaistu. Poliisilaitoksen lausunnossa tältä osin todetun osalta korostan, että vaikka A:n kohdalla eivät ole tulleet kyseeseen pakkotoimilain säännökset pidättämisestä ilmoittamisesta, niin hänet on kuitenkin otettu vapautensa menettäneenä poliisilaitoksen säilytystilaan, jolloin tulevat kyseeseen edellä mainitun putkalain säännökset säilytystilaan ottamisesta ilmoittamisesta.

Selvityksen mukaan A on ollut kiinniotettuna lähes 20 tuntia. Vapaudenmenetyksen jatkuminen näin pitkään on nähdäkseni ollut ilmeistä jo illalla 9.9.2008. Näin ollen A:lle on jo kiinniottamisen ajan perusteella ollut varattava tilaisuus ilmoittaa lähimmaiselleen tai muulle läheiselleen hänen ottamisestaan säilytystilaan.

Olen eräässä toisessa vapaudenmenetystä koskeneessa asiassa (dnro 4138/4/08) katsonut, että kiinni otetulta olisi tullut tiedustella lähimmaiselle ilmoittamisesta ja varmistaa ilmoittamisen tarve. Ilmoituksen tekeminen ei voi olla sen varassa, että kiinniotettu itse pyytää ilmoitusta tehtäväksi, vaan poliisin tai vartijan tulee oma-aloitteisesti tiedustella kiinni otetulta, haluaako hän ilmoittaa kiinniottamisesta. Viranomaisien aktiivista tiedottamista kiinni otetun oikeuksista edellyttää myös putkalain 2 luvun 3 §:ssä säännelty velvollisuus tiedottaa viipymättä vapautensa menettäneelle hänen oikeuksistaan.

Käsitykseni mukaan riidatonta asiassa on se, että A:lle on annettu lupa olla yhteydessä vaimoonsa. Sen sijaan epäselväksi jää, onko puhelu katkennut tai katkaistu – ja mistä syystä tai kenen toimesta. Katson, että asiaan ei ole tältä osin saatavissa enää riidatonta selvitystä. Näyttöä ei ole myöskään siitä, että A olisi myöhemmin säilytystilaan laittamisen jälkeen pyytänyt saada olla yhteydessä muuhun lähimmaisensa tai asianajajaansa.

Poliisilaitoksen lausunnosta ja poliisilaitoksen palveluksessa olevien henkilöiden selvityksistä saa käsityksen, että poliisilaitoksella ei oma-aloitteisesti tiedustella kiinni otetulta lähiomaiselle ilmoittamisesta. Tältä osin saatan käsitykseni poliisilaitoksen tietoon ja otettavaksi huomioon henkilökunnan koulutuksessa.

3.5

Sylkipikatesterin tuloksen virheellisyys

Liikkuvan poliisin vanhempi ylikonstaapeli B, joka on tehnyt A:lle Drugwipe-testauksen, kertoo selvityksessään tehneensä työssään kymmeniä vastaavanlaisia testauksia. B:n mukaan A:n testauksessa käytetty testerit ei ollut vanhentunut eikä näyttänyt ulkoisesti rikkinäiseltä. Hänen tietoonsa ei ole aikaisemmin tullut, että verikoe olisi ollut täysin negatiivinen huumetestin näyttäessä positiivista tulosta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laboratorionjohtajan lausunnon mukaan Drugwipe on alustavaan testaukseen käytettävä pikatesteri, joka voi antaa muiden pikatesterien tavoin sekä vääriä positiivisia että vääriä negatiivisia tuloksia. Siksi tutkittavalta otetaan aina laboratorioon lähetettäväksi verinäyte, jonka perusteella tehdään oikeutta varten lausunto. Laboratorionjohtaja on yrittänyt testaamalla selvittää, voiko aivojen välittäjäaine dopamiini aiheuttaa väärän positiivisen tuloksen Drugwipetikatesterissa, koska dopamiinin molekyyliarakenteessa on samankaltaisuutta amfetamiinin molekyyliarakenteen kanssa. Testauksessa saatiin väärä amfetamiiniposiitivinen tulos vasta luonnottoman korkealla pitoisuudella.

Selvää on, että A:n kohdalla kertakäyttöinen Drugwipe-pikatesteri on antanut väärän tuloksen. Poliisin selvityksistä päätellen kyseessä on hyvin harvinainen tapaus, vaikka pikatestereihin liittyykin virhemahdollisuus. Laboratoriotestausten perusteella voitaneen pitää todennäköisenä, että A:n aivokasvain ei ole ollut syynä tulokseen. Käsitykseni mukaan asiaan ei ole enää saatavissa sellaista selvitystä, jonka perusteella voitaisiin jäljittää virheellisen tuloksen aiheuttanut tekijä. Pidän tätä valitettavaa jo senkin vuoksi, että A:n kohdalla testerin virheellinen tulos on ollut käsitykseni mukaan ratkaiseva tekijä siinä, että hänet on viety poliisin säilytystilaan eikä jatkotutkimuksiin terveydenhuollon yksikköön.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.4 esittämäni käsityksen siitä, että kiinniotetulle tulee varata tilaisuus ilmoittaa lähiomaiselle vapaudenmenetyksestä poliisilaitoksen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän poliisilaitokselle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

- - -